วารสารมานุษยวิทยา

Journal of Anthropology, Sirindhorn Anthropology Centre (JASAC)

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

Volume 6 Number 2 (July – December 2023)

ISSN 2630-001X (Print) 2773-9619 (Online)

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

กรุงเทพมหานคร

ฌส

วารสารมานุษยวิทยา

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

วารสารมานุษยวิทยาเป็นวารสารวิชาการของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มีเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่งการสนับสนุนยกระดับ และเผยแพร่การศึกษาใหม่ ๆ ทางมานุษยวิทยาที่อธิบายพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประการที่สองการสนับสนุนให้นักมานุษยวิทยารุ่นต่าง ๆ ได้ผลิตงานวิชาการที่มีคุณภาพสามารถอธิบายสภาพปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ รวมถึงความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรมและอคติทางสังคม ประการที่สาม การส่งเสริมความเข้าใจและเปิดโลกทัศน์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการศึกษาชีวิตมนุษย์ เป้าหมายทั้ง 3 ประการนี้คือปรัชญาและพันธกิจสำคัญของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่เล็งเห็นว่าความรู้ทางมานุษยวิทยาคือสิ่งที่จำเป็นต่อสังคมเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของมนุษย์และความแตกต่างทางสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

วารสารมานุษยวิทยามีการตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม โดยเปิดรับข้อเสนอบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษผ่านระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (Thai Journal Online)

สามารถอ่านและดาวน์โหลดบทความได้ที่ https://tci-thaijo.org/index.php/jasac

Journal of Anthropology, Sirindhorn Anthropology Centre (JASAC)

Volume 6 Number 2 (July – December 2023)

The Journal of Anthropology, an academic publication of the Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization) (SAC), has 3 important objectives. Firstly, to encourage, enhance and circulate new anthropological works that demonstrate the socio-cultural dynamics of human societies from the past to present. Secondly, to support anthropologists of all generations in creating qualified research papers that investigate social issues that have affected human values, dignities, as well as social inequality, injustice, and prejudice. Thirdly, to advocate and promote fresh perspectives and approaches in studying human activities. These three objectives are the philosophical underpinning of the SAC's mission, which recognizes that anthropological knowledge is essential for creating peaceful coexistence of human and societal differences in our rapidly changing globalized world.

The Journal of Anthropology publishes 2 issues each year, the first issue of January-June and the second issue of July-December. We welcome academic contribution both in Thai and English. Articles can be submitted through our online system.

visit journal: https://tci-thaijo.org/index.php/jasac

คณะที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ

นิติ ภวัครพันธุ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศิราพร ณ ถลาง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อานันท์ กาญจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ยศ สันตสมบัติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ชยันต์ วรรธนะภูติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เสมอชัย พูลสุวรรณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ธนิก เลิศชาญฤทธ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รัศมี ชูทรงเดช	มหาวิทยาลัยศิลปากร
โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

กองบรรณาธิการ

โสวัตรี ณ ถลาง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
จักรพันธ์ ขัดชุ่มแสง	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วสันต์ ปัญญาแก้ว	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อนุสรณ์ อุณโณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ยุกติ มุกดาวิจิตร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พิเชฐ สายพันธ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บุญเลิศ วิเศษปรีชา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สายพิณ ศุพุทธมงคล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
กนกวรรณ ธราวรรณ	มหาวิทยาลัยมหิดล
สิริพร สมบูรณ์บูรณะ	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ดำรงพล อินทร์จันทร์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
เอกรินทร์ พึ่งประชา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ตรงใจ หุตางกูร	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

บรรณาธิการ

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ผู้ช่วยบรรณาธิการและประสานงานทั่วไป

วิสุทธิ์ เวชวราภรณ์	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
นพพล เมฆมาก	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

Advisory Board:

Niti Pawakapan	Chulalongkorn University
Siraporn Nathalang	Chulalongkorn University
Anan Ganjanapan	Chiang Mai University
Yos Santasombat	Chiang Mai University
Chayan Vaddhanaphuti	Chiang Mai University
Samerchai Poonsuwan	Thammasat University
Thanik Lertcharnrith	Silpakorn University
Rasmi Shoocongdej	Silpakorn University
Komatra Chuengsatiansup	Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre

Editorial Board:

Sowatree Nathalang	Kasetsart University
Jaggapan Cadchumsang	Khon Kaen University
Pinkaew Laungaramsri	Chiang Mai University
Wasan Panyagaew	Chiang Mai University
Anusorn Unno	Thammasat University
Yukti Mukdawijitra	Thammasat University
Pichet Saiphan	Thammasat University
Boonlert Visetpricha	Thammasat University
Saipin Suputtamongkol	Thammasat University
Kanokwan Tharawan	Mahidol University
Siriporn Somboonburana	Walailak University
Damrongphon Inchan	Silpakorn University
Ekarin Phungpracha	Silpakorn University
Trongjai Hutangkura	Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre

Editor:

Narupon Duangwises	Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre

Assistant editor:

Whisut Vejvarabhorn	Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre
Nopphon Mekmak	Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre

ที่ทำการกองบรรณาธิการ
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
20 ถนนบรมราชชนนี ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
โทร 02 880 9429-3807

Editorial Offices
Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization),
20, Boromrachachonni Road, Taling-Chan, Bangkok, Thailand, 10170,
tel. (+662) 8809429 ext. 3807

ออกแบบปก	วิสูตร สิงห์โส
จัดรูปเล่ม	วรัญญา เพ็ชรคง
ตรวจพิสูจน์อักษร	วิสุทธิ์ เวชวราภรณ์

จัดพิมพ์โดย	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กรุงเทพฯ โทร. 02-880-9429
ISSN	2630-001X (Print) 2773-9619 (Online)

copyrights@2021 by Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre
(Public Organization)

สารบัญ (Contents)

มองข้อริเริ่มแถบและเส้นทาง (BRI) จากแนวคิดภูมิวัฒนธรรม 11
ยศ สันตสมบัติ

การเมืองและการพัฒนาถนนบนชายแดน: 39
โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมศาสตร์และมุมมองเชิงมานุษยวิทยา
บุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล

มานุษยวิทยาสตรีนิยม 85
สุนทรีย์ สิริอินต๊ะวงศ์

อุบัติเหตุ สุขภาพ และหลักประกันความเสี่ยงจากการทำงาน 129
ของคนขับรถจักรยานยนต์ส่งอาหารภายใต้การควบคุมของแพลตฟอร์ม
พฤกษ์ เถาถวิล และวรดุลย์ ตุลารักษ์

มองโลกมองไทย: เกิดอะไรขึ้นกับสังคมศาสตร์ (ไทย) 179
วิสุทธิ์ เวชวราภรณ์

การสังเคราะห์โครงสร้างเนื้อหาของ “หลักไชย”: 235
คู่มือหลักพิพากษาเพื่อชัยชนะแห่งความยุติธรรม
ตรงใจ หุตางกูร

พิธีฮัจญ์แรกของชาวมุสลิมเอเชียอาคเนย์: 289
หลักฐานจากเอกสารอาหรับศตวรรษที่ 12
เรื่อง “กิตาบ เฏาะบาอิ อัล-ฮะยะวาน” (ตำราธรรมชาติสัตว์)
ของ ชะร็อฟ อัช-ชะมาน ฏอฮิร อัล-มัรวะซีย์
สุนิติ จุฑามาศ

บทปริทัศน์หนังสือ 320
The Origins and Dynamics of Inequality: Sex, Politics, and Ideology
ยศ สันตสมบัติ

บทบรรณาธิการ

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ

วารสารมานุษยวิทยาฉบับนี้มีความหลากหลายของเนื้อหาและแนวคิดในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ บทความแรกของยศ สันตสมบัติ อธิบายให้เข้าใจว่าอิทธิพลของจีนภายใต้นโยบายของสีจิ้นผิงที่ชื่อว่า “ข้อริเริ่มแถบและเส้นทาง” (Belt and Road Initiatives หรือ BRI) ถือเป็นการขยายอำนาจโดยเน้นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเชื่อมต่อและขยายการค้าการลงทุนข้ามภูมิภาคต่างๆ ซึ่งดำเนินงานโดยรัฐวิสาหกิจจีน นโยบายนี้ไม่อาจเข้าใจได้จากแนวคิดภูมิรัฐศาสตร์ หากแต่ควรมองในมิติภูมิวัฒนธรรม โดยชี้ให้เห็นถึงจีนเป็นประเทศที่ภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรมซึ่งได้รับการเชิดชูเป็นมรดกโลก ในช่วงที่จีนขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการค้า จีนพยายามสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศซึ่งวางอยู่บนการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของคนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมที่ต่างจากจีน โครงการของจีนที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีการครอบงำทางวัฒนธรรม โดยนักธุรกิจจีนจะใช้อุดมการณ์ ค่านิยม และความคิดแบบจีนมาทำธุรกิจในพื้นที่ของคนท้องถิ่น

บทความของบุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุลชี้ให้เห็นการเมืองของพื้นที่ชายแดนที่รัฐเข้ามาจัดการโดยอาศัยการพัฒนาถนนและโครงสร้างพื้นฐาน พื้นที่ชายแดนด่านห้วยต้นนุ่น อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ด่านพรมแดนเชื่อมไทยกับเชื่อมกับรัฐกะยาของสหภาพเมียนมา จากเดิมที่เป็นเพียงจุดผ่อนปรนการค้า เมื่อมีนโยบาย “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” จึงเปลี่ยนฐานะเป็นด่านชายแดนถาวร รัฐไทยและรัฐเมียนมาเข้ามาจัดการพื้นที่นี้ แต่ยังไม่มีการปักเขตแดนที่ชัดเจน ในขณะที่คนท้องถิ่นมีวิถีชีวิตที่ต่างไปจากแผนพัฒนาของรัฐ ความเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะคลุมเครือ

และมีการเคลื่อนข้ามไปมาของคนที่หลากหลาย ทำให้รัฐไม่สามารถควบคุมพื้นที่ได้อย่างเบ็ดเสร็จ บทความของสุนทรีย์ สิริอินต๊ะวงศ์ อธิบายแนวคิดสตรีนิยมในแวดวงมานุษยวิทยา โดยชี้ให้เข้าใจความเกี่ยวโยงระหว่างการเคลื่อนไหวของสิทธิสตรีในตะวันตกกับการศึกษาของนักมานุษยวิทยาผู้หญิงที่ท้าทายการผูกขาดอำนาจและความรู้แบบชายเป็นใหญ่ รวมทั้งการตั้งคำถามเกี่ยวกับชนชั้น เชื้อชาติ สีผิว เพศวิถี ศาสนาที่พบในวิถีชีวิตของผู้หญิงที่หลากหลาย ผู้หญิงในแต่ละวัฒนธรรมจึงเป็นผู้กระทำการที่มีความคิดและประสบการณ์ของตัวเอง

บทความของพฤกษ์ เถาถวิล และวรดุลย์ ตุลารักษ์ อธิบายให้เห็นว่าคนขับรถมอเตอร์ไซค์ส่งอาหารภายใต้แพลตฟอร์มดิจิทัล หรือ “ไรเดอร์” เป็นกลุ่มคนที่เสี่ยงอันตรายต่อการประสบอุบัติเหตุ แต่อาชีพนี้มิได้ถูกกำหนดให้เป็นอาชีพทางการ ส่งผลให้บริษัทเจ้าของแพลตฟอร์มละเลยที่จะให้สวัสดิการแก่กลุ่มคนเหล่านี้ และอ้างเหตุผล 3 ด้าน คือ การอ้างสถานะเป็นผู้ให้บริการเทคโนโลยีจับคู่ระหว่างลูกค้า การให้ค่าตอบแทนรายชิ้น และการจัดการโดยอัลกอริทึม ทำให้บริษัทแพลตฟอร์ม มีอำนาจเชิงพฤตินัยในการควบคุมไรเดอร์ การแก้ปัญหานี้จำเป็นต้องผลักดันให้อาชีพไรเดอร์ได้รับการคุ้มครองตาม พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน บทความของวิสุทธิ์ เวชวราภรณ์ อธิบายให้เห็นพัฒนาความคิดของวิชาสังคมศาสตร์ซึ่งเติบโตขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ภายใต้กรอบคิดแบบวิทยาศาสตร์ นักวิชาการจึงศึกษาสังคมในฐานะเป็นองค์ประกอบของสถาบันต่างๆที่ทำหน้าที่สร้างความมั่นคงและมีดุลยภาพ จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เกิดการถกเถียงเรื่องวาทกรรม ญาณวิทยาและภววิทยาของความรู้ นำไปสู่การวิพากษ์ความรู้กระแสหลักที่เป็นผลมาจากยุคสมัยใหม่ ในกรณีสังคมไทย ความรู้สังคมศาสตร์มาพร้อมกับการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและรองรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้ความรู้รับใช้นโยบายรัฐและตอบสนองภาคธุรกิจเป็นหลัก

บทความของตรงใจ หุตางกูร ศึกษาเอกสารโบราณชื่อ “หลักไชย” เป็นตำราระเบียบวิธีทางตุลาการของอาณาจักรอยุธยา เนื้อหาของ “หลักไชย” เน้นสั่งสอนผู้เรียนให้เป็นผู้พิพากษาตุลาการที่มีคุณธรรม ด้วยคุณสมบัติใน 3 ด้านคือ (1) มีจริยธรรมในวิชาชีพ คือ ตัดสินคดีไร้ความลำเอียงและมีเมตตาตามสมควรแก่เหตุ (2) มีวินัยในหน้าที่ คือ เอาใจใส่ในงานแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม และ (3) มีเชาวน์ปัญญาในการตัดสิน คือ ตัดสินคดีด้วยไหวพริบการมองหาและไต่สวนข้อพิรุธจนพบข้อเท็จจริงของคดี บทความของสุนิติ จุฑามาศ อธิบายตำรา กิตาบ เฏาะบาอิ อัลฮัยยะวาน (ตำราธรรมชาติสัตว์) ประพันธ์โดย ชะร็อฟ อัซซะมาน ฎอฮิร อัลมัรวะซีย์ แพทย์และปราชญ์ชาวมุสลิมเปอร์เซียในศตวรรษที่ 12 ซึ่งอธิบายถึง “กลุ่มคนจากตะวันออก” ซึ่งเพิ่งหันมานับถือศาสนาอิสลาม เดินทางมาประกอบพิธีฮัจญ์ใน ฮ.ศ. 434 (ค.ศ. 1043) ซึ่งสอดคล้องกับหมู่เกาะบริเวณดินแดนตอนเหนือของเกาะสุมาตรา ถือเป็นหลักฐานที่อ้างถึงการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ของชาวมุสลิมเอเชียอาคเนย์ที่เก่าแก่ที่สุดในเอกสารอาหรับ